

GÖRÜŞLER

Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği, 1950 yılında, esas olarak II. Dünya Savaşı nedeniyle 1951'den önce kendi ülkelerinden edilen milyonlarca Avrupalının statüsü hakkındaki uluslararası hak ve yükümlülükleri uygulamak ve denetlemek amacıyla Birleşmiş Milletler tarafından kurulmuştur. Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair 1951 Sözleşmesinde Avrupalı mültecilerin temel uluslararası yasal hakları ve ulusların yükümlülükleri belirtilmiştir. Bu Sözleşmenin temel ilkesi geri gönderme yasağıdır ve bu yasak, mültecilerin ırkları, dinleri, milliyetleri, belirli bir sosyal gruba aidiyetleri veya siyasi görüşleri nedeniyle işkenceye veya insanlık dışı muameleye maruz kalacakları ya da hayat veya hürriyetlerinin tehdit altında olacağı ülkelere geri gönderilmemesi gerektiğini ileri sürmektedir. Bu da, Mülteci Sözleşmesine taraf olsun veya olmasın, tüm ülkeler için bağlayıcı olan uluslararası bir teamül kuralıdır.

BMMYK, 1951 Sözleşmesinin ve bu sözleşme kapsamındaki 1967 Protokolünün gözeticisi olarak görev yapmaktadır. 1967 Protokolü, geçici veya coğrafi sınırlamalardan bağımsız olarak, mültecilerin temel haklarını sürdürmüş ve genişletmiştir. Devletlerin, mültecilerin haklarına saygı gösterilmesinin ve bu hakların korunmasının güvence altına alınmasında BMMYK ile işbirliği yapmaları beklemektedir. Türkiye'nin, hem 1951 Sözleşmesine, hem de 1967 Protokolüne taraf olmasına rağmen, mülteci statüsünü sadece Avrupalılarla (Avrupa Konseyi üyesi ülkelere gelen kişilerle) sınırlama hakkını saklı tuttuğunu belirtmekte fayda görüyoruz. Bununla beraber, Türkiye'deki Suriyelilerin haklarını tanımlayan modüllerde de göreceğimiz üzere, Türkiye, Suriye'deki iç savaştan kaçan çok sayıda Suriyeliye Türkiye'de geçici koruma sağlayarak, geri gönderme yasağıyla ilgili uluslararası yükümlülüğünü yerine getirmiş bulunmaktadır.

Mülteci Sözleşmesine göre, ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncelerinden dolayı zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan her şahıs mültecidir. "Mülteci"yi, "göçmen"den veya "sığınmacı"dan ayırmak önem taşımaktadır.

Göçmen, aile birleşimi gibi başka nedenler olsa da, genelde iş bulmak amacıyla bir ülkeden diğer bir ülkeye giden şahıstır. Bazıları kendi istekleriyle yer değiştirirken, diğerleri de ekonomik güçlükler veya sair sorunlar nedeniyle ülkelerinden ayrılmak zorunda kalmaktadırlar. İnsanlar, bir ülkede çalışmak ve yaşamak için yasal izin alarak "düzenli" bir şekilde göçebilecekleri gibi, yaşamak ve çalışmak istedikleri ülkeden izin almaksızın "düzensiz" şekilde de göç edebilirler. Göçmenlerin uluslararası hukuk kapsamında bazı hakları olsa da (ırk ayrımcılığına, insan kaçakçılığına veya işkenceye maruz bırakılmama hakkı gibi), göç ettikleri ülkede kalma hakkına her zaman sahip olmayabilirler.

Sığınmacı, kendi ülkesini zulme uğramamak için terk eden, ancak başka bir ülkede henüz mülteci statüsüne sahip olmayan şahıstır. Bu şahısların geri gönderme yasağından yararlanma hakkına ve statülerinin tespit edilene ve muhtemel üçüncü bir ülkeye yerleştirilene kadar sığındıkları ülkede kalmak için ilgili makamlara durumlarını anlatmak için kendilerine adil bir fırsat tanınması hakkına sahiptirler.

Göçmen, sığınmacı ve mültecilerin haklarına ilişkin en önemli iki uluslararası beyanname, herkesin diğer ülkelerde zulme uğramamak için sığınma talep etme ve sığınmadan faydalanma hakkına sahip olduğunu belirten İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi (Madde 14) ve mültecileri zulme uğrama tehdidinde maruz kaldıkları ülkelere iade edilmekten koruyan (1967 Protokolüyle birlikte) yukarıdaki 1951 BM Mülteci Sözleşmesidir. Sayılan bazı kriterlere dayanılarak, zulme uğrama korkusunun haklılığı açısından mülteci statüsünün tespitiyle alakalı olan veya olabilecek

bazı uluslararası anlaşmalar da bulunmaktadır. Örneğin, ırk nedeniyle zulme uğrayacağını iddia eden başvuru sahibi, iddiasını Her Türlü Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Uluslararası Sözleşmeye (ICERD) atıfta bulunabilir. Benzer şekilde, kadın olduğu için zulme uğrayacağından korkan başvuru sahibi, Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesine (CEDAW) dayanmak isteyebilir.

Belirtildiği üzere, Türkiye, Avrupalı olmayanlara mülteci statüsü vermemektedir. Buna rağmen, Türkiye uluslararası geri gönderme yasağına tabidir ve bu da Türkiye'nin bir sığınmacıyı ırk, din, siyasi bağlantı vb. nedeniyle işkenceye, insanlık dışı muameleye veya tehlikeye maruz kalabileceği bir yere iade etmesini engellemektedir. Türkiye'de mevcut bulunan yabancıların korunmasına dair yerel hukuk yapısı, Türkiye'nin geri gönderme yasağına uyma yükümlülüğüne uygundur. Özellikle Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK), vatandaşı olduğu ülke neresi olursa olsun, Türkiye'de uluslararası koruma talebinde bulunan tüm şahıslara karşı olan bir takım bağlayıcı koruma yükümlülükleri tesis etmektedir. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (GİGM) tarafından yönetilen yeni "uluslararası koruma" prosedürü ve Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanununun sağladığı geri göndermeye karşı koruma ve diğer güvenceler, Avrupa'da bir ülkeden mi, yoksa Avrupa dışında bir ülkeden mi geldiği önem taşımaksızın, sığınma başvurusunda bulunan herkese uygulanmaktadır. Bu kanun (Madde 62), Avrupa dışındaki şahısların, (ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncelerinden dolayı) zulme uğramaktan korkmaları için haklı sebepler bulunduğunu ispatladıkları takdirde "şartlı" mülteci statüsü için başvurmalarına imkân tanımaktadır. Şartlı mültecilerin üçüncü bir ülkeye yerleştirilene kadar Türkiye'de ikamet etmelerine izin verilmektedir.

2. Modülde göreceğimiz üzere, mevcut Türk hukuku, Suriye'deki silahlı çatışmalar nedeniyle Türkiye'ye toplu göç sorununu özel olarak ele alan geçici korumanın çerçevesini oluşturmaktadır. Bu Geçici Koruma Yönetmeliği (GKY), Suriye'deki iç savaştan kaçmak için Suriye'den doğrudan Türkiye'ye gelen tüm "Suriyelileri, tabiiyetsiz kişileri ve mültecileri" korumaktadır. Bu yönetmelik geçicidir ve tadil edilebilir. Yönetmelik, genel olarak, Türkiye'de geçici olarak kalma ve çalışma hakkı vermekte ve sağlık ve eğitim hizmetlerine erişim sağlamaktadır. Suriye'den gelen ve GKY kapsamında olan şahısların, GKY geçerli olduğu sürece uluslararası koruma başvuruları işleme alınmayabilir.